

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 18
Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

13. Открытое письмо Владимира Путина к избирателям // Известия. – 2000. – 25 февраля.
14. Печенев В. Владимир Путин – последний шанс России? / В.Печенев – М.: Инфра-М, 2001. – 176 с.
15. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации, 16 мая 2003 г., Москва, Кремль, Мраморный зал // <http://www.kremlin.ru/text/appears/2003/05/44623>
16. Президент говорит, что думает // РГ. – 2000. – 11 июля.
17. Против должников возбуждают уголовные дела // РГ. – 1999. – 2 октября.
18. Протокол ЦВК // <http://www.pr.2004.cikrf.ru/ect/prot.doc>.
19. Путин В. Россия на рубеже тысячелетия / В.Путин // НГ. – 1999. – 30 декабря.
20. Россия: 21 век... Куда же ты? / Под общ.ред. Ю.Н.Афанасьева; Ред.-сост. А.П.Логунов. – М.: РГГУ, 2002. – 416 с.
21. Сахнин А. Отзыв на выступление Владимира Путина: курс верный, перспективы видны / А.Сахнин // Доминанты. – 2004. - № 8. – <http://www.bd.fom.ru>
22. Стенограмма прямого теле- и радиоэфира («Прямая линия» с Президентом России), 18 декабря 2003 г., Москва // http://www.kremlin.ru/appears/2003/12/18/1323_type63381_67398
23. Тезисы выступления на заседании Коллегии МВД РФ, 21 января 2000 г., Москва // <http://www.kremlin.ru/text/appears/2000/01/28807>
24. Трегубова Е. Байки кремлевского Путина / Е. Трегубова. – М.: «Ад Маргинем», 2003. – 382 с.
25. Четыре года с Путиным (материалы газеты «Время новостей»). – М.: Время, 2004. – 224 с.
26. Чтобы жить в России было комфортно и безопасно // РФ сегодня. – 2002. - № 9. – С.10-12.
27. Rose R. and Munro N. Election without order: Russia's challenge to V.Putin / R.Rose, N.Munro. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 262 p.

УДК 94(477)

Троян Віктор

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Актуальність і постановка проблеми. Закінчилось ХХ століття, і на разі виникає необхідність осмислення й переосмислення багатьох його подій та явищ. Без усякого сумніву можна сказати, що ХХ століття було століттям контрастів: стрімкий економічний прогрес виливався у серйозні світові кризи та депресії, з потужним науково-технічним розвитком безпосередньо пов'язані екологічні біди планети, глобалізація і найжорстокіші світові війни.

Друга половина ХХ століття була багата на фундаментальні зрушення та нові явища у галузі міжнародно-економічних, політичних та правових відносин. І особливу роль у цьому відіграла і продовжує відігравати зараз західноєвропейська інтеграція.

Багато століть Західна Європа була синонімом роздробленості народів і держав, гострого суперництва та постійних гострих конфліктів. І саме Західна Європа була джерелом обох світових воєн – найжахливіший і найкривавіших протистоянь в людській історії. Проте в останні більш ніж півстоліття ситуація значно змінилась. Війна пішла з життя народів, що населяють Західну Європу. Ніде у світі не існує настільки тісних відносин міждержавного співробітництва. Ніде не створені настільки ефективні гарантії недопущення конфліктів і антагонізмів між сусідніми державами. І ніде міжнародні кордони не є настільки прозорими й

ефективними для переміщення товарів, послуг та людей. Все це стало можливим завдяки європейській інтеграції.

Можна стверджувати, що нинішні європейські структури є продуктом об'єктивно обумовленого, хоча багато в чому суперечливого, а подекуди і спонтанного історичного розвитку Європи (передусім Західної).

Одним з найактивніший пропагандистів та двигунів ідеї європейської інтеграції в ХХ столітті був пан'європейський рух – наднаціональна організація, головною метою якої є об'єднання Європи. Саме найактивніші діячі пан'європейського руху Куденхове-Калергі та Бріан найпершими розробили й представили чіткі, структуровані та конкретні проекти європейської інтеграції. Саме ідеї та концепції пан'європейського руху були багато в чому використані при побудові та розбудові європейського співтовариства. На сьогодні європейська інтеграція охопила держави Західної та Центрально-Східної Європи, і цей процес продовжується стрімкими темпами. У зв'язку з цим звернення до історії пан'європейських концепцій та планів об'єднання Європи допоможе краще зрозуміти інтеграційні процеси, що зараз відбуваються в Європі та виявити фактори, що впливають на еволюцію європейської ідеї.

Мета наукової статті: дослідити розвиток пан'європейського руху в його етнополітичних аспектах наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Завдання:

- 1) дослідити еволюцію ідей та принципів пан'європейського руху;
- 2) визначити вплив пан'європейських ідей на процеси європейської інтеграції;
- 3) дати характеристику сучасному етапу і тенденціям пан'європеїзму.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з кінця 1980-х років, коли розпочалися системні трансформації в Європі, і до сьогодні.

Історіографія проблеми. При здійсненні дослідження автором були використані фундаментальні праці, перш за все, ідеологів пан'європеїзму Річарда Куденхове-Калергі, Арістиди Бріана, Отто фон Габсбурга. Також використовувались дослідження і праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: Карла Хаусхофера, Миколи фон Крейтора, Стефана Байера тощо. Значний вклад у написання роботи внесли також офіційний сайт Пан'європейського союзу та сайти його національних представництв, інтерв'ю Отто фон Габсбурга а також численні публікації у періодичних та електронних засобах масової інформації, таких як „Кореспондент”, „Поліс”, „Дзеркало тижня”, „Социс” тощо.

Друга половина 80-х – початок 90-х років ознаменувався глобальними змінами у системі міжнародних відносин, геополітики та усталеного світового порядку. Знищення світової соціалістичної системи призвело не лише до налагодження радикально нового типу стосунків з екс-соціалістичними країнами, а й новому витку інтеграційних процесів у Європі.

На новому етапі – 1986-1992 роки – відбувається активізація євроінтеграційних процесів. Після підписання Єдиного європейського акту (ЄЄА) Співтовариство вступило у якісно новий етап розвитку, пов'язаний із завершенням формування єдиного внутрішнього ринку. ЄЄА надав імпульс інституціональному реформуванню Співтовариства в напрямку розширення повноважень комунітарних інститутів і генералізації принципу мажоритарного голосування, поширив інтеграційні процеси на нові сфери, зокрема, охорону довкілля, а також включив механізм Європейського політичного співробітництва у правову систему Співтовариства, що підвищило його роль як самостійного суб'єкта міжнародної політики.

Останні тенденції в еволюції європейських інтеграційних процесів – з 1992 року – формально впливають з підписання Маастрихтського договору в 1992 р., який заснував

Європейський Союз на базі Європейських співтовариств, доповнених сферами політики й формами співробітництва, визначених у цьому Договорі [18; с. 53].

Безумовно, такі бурхливі зміни у міжнародних відносинах та, в першу чергу, на європейському континенті, не могли залишити осторонь пан'європейський рух, який, як уже визначено, завжди був завзятим противником комуністичних ідеалів та розглядав європейські держави у системі соцтабору як окуповані радянським ігом.

Цілі організації були визначені У 1990 році одразу після краху „залізної завіси” були визначені цілі та основні положення Пан'європейського союзу. Ось, які основні пункти та засади включає в себе сучасна програма пан'європейського руху: „Європа є: християнська, консервативна, європейська, вільна.”

1. „Ми – християни!”

Християнське мислення та дії є єдиною альтернативою до людиноненависницьких ідеологій марксизму, споживацького матеріалізму, ісламського фундаменталізму та інших сектантських віровчень. Вони полягають у визнанні того, що існує абсолютний чинний всесвітній порядок, який сягає поза часи і форми і який закріплений в трансцендентному. Хто йому протистоїть, шкодить не тільки громаді, а й сам стає м'ячиком у грі неконтрольованих та невідконтрольованих сил. Через це ми прагнемо організувати політичний процес у відповідності до цих цінностей. Майже два тисячоліття християнство визначало Європу. Тому якщо Європа не буде християнською, вона не буде Європою [21; с. 12].

2. «Ми - консервативні!»

Хто поклоняється новому, тільки тому, що це – нове, і не питає чи це – справжнє і хороше, той є прогресивним. Хто силою хоче змінити старе, не турбуючись про те, що все при цьому буде знищене, той – революційний. Ми відхиляємо і те, і інше. Значно більше ми хочемо зберігати збережене та вічне та давати необхідному новому можливість поступово розвиватись. Таким чином, ми хочемо з усіх часів збирати те, що є поза часом, та ґрунтуючись на цьому оновлювати сучасне. Тому що тільки це означає справжній прогрес у всіх галузях життя – і передусім – в політиці [21; с. 23].

3. «Ми - європейські!»

Європа для нас є не тільки географічним поняттям, яке охоплює територію між Атлантикою та Уралом. На основі своєї столітньої спільної долі народи нашого континенту утворюють духовну єдність, якій повинна відповідати і політична, щоб Європа могла існувати в мирі та свободі, як повноправний партнер велико владних сил. Душею цього континенту є християнство. Хто в своїй політичній діяльності забуває про це, перетворює Європу на бездушне тіло, крихке утворення, яке чутливе до всіх впливів та течій часу. Ми прагнемо до Європи регіонів як фундаменту федеративного європейського об'єднання держав [21; с. 26].

4. «Ми - вільні!»

В центрі будь-якої політики стоїть окрема особа. Метою політики повинне бути забезпечення та сприяння можливості розвитку окремого у свободі та власній відповідальності. Держава та суспільство повинні надати громадянину повноправність та здатність чинити вибір. З цим нерозривно пов'язана реалізація прав людини та громадянина і права народів на самовизначення, для чого необхідними є правовий порядок та принципи ринкової економіки. Для захисту свободи потрібно створити сильну, неподільну Європу. Панєвропейський рух виступає проти будь-якого колективізму та тоталітаризму, який намагається уніфікувати

особисту здатність приймати рішення та креативність та замінити їх бюрократичним плануванням і користуванням [21; с. 30].

Фактично це було осучаснений варіант основних принципів пан'європеїзму, закладених ще при його створенні Річардом Куденхове-Калергі. Проте, незважаючи на подібність гасел, пан'європейський рух потребував а) активної діяльності чи, принаймні, її імітації, щоб „залишитись в об'їмі” в цей переломний для Європи період; б) нового витка розвитку, власної модернізації та ідейної гнучкості.

Наступне визначальне засідання Пан'європейського союзу, відбулось у Страсбурзі 10 грудня 1995 року. Ось що це засідання проголосило та постановило:

1.Звільнення народів Центральної та Східної Європи від ярма радянського комунізму відкрило новий етап в історії Європи, що робить набагато вищими шанси об'єднання всієї Європи.

2.Навіть після падіння комуністичного режиму в половині держав європейського континенту, Пан'європейський союз не влаштовує статус-кво.

3.Пан-Європа союз вірний ідеям європейського патріотизму, який є найвищою ланкою досягнення та забезпечення національної самобутності всіх європейців. В епоху глобальної взаємозалежності та викликів лише сильна й політично об'єднана Європа, може гарантувати майбутнє її народів і етнічних груп.

4.Пан'європейський Союз виступає прихильником права народів на самовизначення, а також на забезпечення свого культурного, економічного та політичного розвитку.

5.Пан'європейський союз вірний принципам вільного та самостійного розвитку особистості, зміцнення сім'ї та інших малих соціальних груп у Європі, що характеризується дотриманням принципів соціальної справедливості, солідарності та субсидіарності.

6.Відповідальність за життя майбутніх поколінь включає в себе обов'язок людства і держави за створення необхідних умов для цього.

7.Християнство це душа Європи. Наша місія характеризується домінуванням християнського світогляду та верховенства закону. Разом з тим, забезпечуючи європейські цінності, Пан'європейський союз виступає проти будь-якої тенденції, що підривають інтелектуальні та моральні підвалини та силу в Європі. Він поважає внесок іудаїзму та ісламу в соціальний та культурний розвиток Європи та є її невід'ємною частиною.

8.Пан'європейський союз переконаний в тому, що різноманіття європейської культури та історії, а також її народів і мов є вагомою складовою багатства Європи.

9.Мета Пан'європейського союзу полягає в об'єднанні усіх європейських країн в сильну Європу, яка фактично представляє інтереси та ідеали цих держав у світі. Це вимагає швидкого включення народів Центральної та Східної Європи в Європейський Союз, який є ядром об'єднаної Європи завтрашнього дня.

10. Пан'європейський союз підтримує розвиток Європейського Союзу, в тому числі в галузі безпеки і оборони, що робить ЄС ефективною політичною величиною, вагомим політичним актором як у внутрішніх, справах, так і на міжнародній арені.

11. Європа повинна підтримувати дружні відносини зі своїми сусідами, особливо з Росією, Туреччиною та іншими країнами Середземномор'я.

12. Європейський континент закликає відстоювати ідеали свободи та людської гідності в усьому світі [4; с. 7].

Тим самим Пан'європа засвідчує, що, зберігаючи основоположними свої принципи консерватизму, християнства та „європейської нації”, вони готові прийняти до „сім'ї” всіх, хто

допомагає будувати об'єднану Європу чи складає невід'ємну її культурну, національну чи будь-яку іншу складову. Результати страсбурзької зустрічі якраз і продемонстрували ту саму гнучкість, без якої рух позбувся б своєї масовості та міг би бути приреченим на політичне забуття.

У цей час Європейський Союз постає перед значним викликом – зробити його інститути та систему договорів і процесів прийняття рішень більш прозорими і зрозумілими для громадян та політиків і одночасно адаптувати їх до функціональних завдань розширеного Союзу. У квітні 2002 року, на загальному зібранні у Братиславі Союз Пан'європейський союз прийняв наступний меморандум про майбутнє Європи:

1. Субсидіарність:

У заключному документі, прийнятому у Лаекені, багаторазово згадується поняття субсидіарності, в контексті якого постають запитання: «На якому рівні повноваження здійснюються найефективніше? Як до цього процесу має бути застосований принцип субсидіарності?». На противагу широко розповсюдженій думці про те, що субсидіарність базується на делегуванні національними державами їхніх повноважень на інші рівні, насправді принцип субсидіарності є звичайним принципом регулювання. Він виходить з того, що повноваження на тому чи іншому рівні (адміністративному, політичному, громадському) мають бути таким чином розподілені, щоб вони були найкраще реалізовані, і при цьому вищою метою завжди є громадянське благополуччя. Через це субсидіарність виходить за рамки обмеженого поняття державного суверенітету 19 століття, визнаючи правильним чином структуровані повноваження, які означають компетенцію і пов'язану з цим відповідальність для відповідного носія верховної влади. За ідеальних умов субсидіарності повноваження передаються на кожний чітко визначений рівень, де вони можуть бути реалізовані найбільш ефективним чином.

Для субсидіарного устрою характерна не лише різниця між Європейським Союзом та державою – членом на довільному регіональному рівні (як це сформульовано у заключному документі Лаекену), але також і децентралізована структура, що пролягає від локальної одиниці до загально європейського рівня. Додатково субсидіарність визнає структурні елементи суспільства (такі як сім'я), які – так само як і адміністративні одиниці – теж володіють своїми повноваженнями.

Відповідно субсидіарність ставить питання не щодо того, «як багато Європи ми потребуємо?», а про те, «наскільки багато державного управління ми потребуємо?». Принцип свободи у відповідальності перевищує регулятивне божевілля домінуючого нині правового позитивізму. У відповідності до цієї свободи Панєвропейський Рух прагне до відчутного зменшення правових норм.

Будучи відданим духу субсидіарності, який також згадується у заключному документі Лаекену, Панєвропейський Рух в Австрії вимагає:

- розвитку Європейського права національних меншин, яке дає можливість вродженим національним меншинам напряму звертатися до інститутів ЄС, включаючи Європейський суд,
- закріплення принципу субсидіарності як звичайного принципу регулювання в європейські договори, наприклад, в Європейську Конституцію, яка зараз твориться,
- каталогу повноважень, який визначає виняткові та всесторонні повноваження в рамках Європейського Союзу, де у спірних ситуаціях остаточний вирок у справах європейських повноважень належав би Європейському Суду,
- визнання традиційних регіонів і регіонів на перетині кордонів та їхніх повноважень,

- правове визнання наднаціональних партій, громадських об'єднань і спільнот, а також європейського правового захисту для християнських церков і релігійних общин, що мають постійне місце перебування у Європі,

- дійсної передачі зовнішньої політики і політики безпеки до компетенції Союзу, ліквідацію національних адміністративних одиниць у тих сферах, де компетенція переходить на європейський або регіональний рівень.

2. Реформування договорів

Плутанина у діючих сьогодні договорах ЄС повинна бути змінена на більш транспарентну структуру, яка забезпечуватиме більшу прозорість для громадян і політиків, як це і вимагають багато державних діячів Європи протягом років. Панєвропейський Рух в Австрії вимагає в цьому питанні:

- створення Європейської конституції, яка міститиме Хартію основних прав, заново упорядковані та реформовані договори і каталог повноважень,

- дискусії та прийняття існуючими законодавчими палатами (Рада і Парламент) Хартії основних прав - на основі результатів, розроблених Конвентом і проголошених Європейською Радою та Європейським Парламентом, у випадку особистої зацікавленості кожний громадянин Союзу повинен мати можливість звертатися напряму до Європейського Суду, посилаючись на Хартію основних прав; це право також повинне бути надане юридичним особам, регіональним адміністраціям, церквам тощо, формулювання і ратифікація каталогу повноважень відповідно до засад субсидіарності, який тим не менше не повинен стати перепорою на шляху подальшої інтеграції, виходячи з двоїстого характеру ЄС як Союзу держав і громадян Європейська конституція повинна бути ратифікована законодавчими органами як Союзу, так і держав – членів,

- правосуб'єктності для Європейського Союзу, яка забезпечуватиме єдність у зовнішній, зовнішньоекономічній, безпековій та оборонній політиці, а також передбачатиме спільне несення колективної відповідальності.

3. Реформування інститутів

Інститути, які первинно були створені для вільної конфедерації шести держав, повинні пройти глибокі реформи, щоб надалі бути дієздатними в економічному, політичному, правовому глибоко інтегрованому Союзі з п'ятнадцяти, двадцяти семи і більше країн країн. У цьому питанні Панєвропейський Рух в Австрії вимагає:

- визнання Європейської Комісії у якості уряду ЄС з повною урядовою відповідальністю і повноваженнями в усіх сферах, у яких ЄС є компетентним,

- обмеження Ради ЄС як палати держав в законодавчій владі ЄС до Ради, відповідної до якості ЄС як Союзу держав, що діяла б як власний інститут ЄС,

- підвищення ролі Європейського Парламенту як першої палати законодавчої влади ЄС, відповідно до якості ЄС як Союзу громадян,

- інтегрування СЗППБ (Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС) до Європейської комісії, наприклад, злиття цього відомства на чолі з Комісаром ЄС у зовнішніх справах до його міжнародної позиції як Міністра зовнішніх справ ЄС,

- посилення Президента комісії в рамках Європейської Комісії в сфері його керівних повноважень,

- право Президента комісії формувати склад ЄК виключно на основі особистих і професійних якостей, без врахування - пропорційного представництва національностей, але зберігаючи інституційну багатосторонність Європи,

- право обох палат законодавчої влади Європи – Парламенту і Ради (де, звичайно, не буде принципу однастайності) після слухання призначати Президента комісії і усувати його/її шляхом висловлення вотуму недовіри, а також права обох палат після індивідуального слухання призначати комісарів і усувати їх шляхом висловлення кваліфікованим голосуванням вотуму недовіри,

- введення єдиного Європейського виборчого права (для виборів до Європейського Парламенту), орієнтованого на мажоритарну виборчу систему з можливістю висування загальноєвропейських кандидатур, прикладом спільних кандидатів першості,

- введення права законодавчої ініціативи для Ради, Парламенту і Комісії,

- створення прокуратури Європи для захисту інтересів Союзу в усіх сферах, у яких ЄС є компетентним [21].

Введення нових цілей з урахуванням змін у європейських інтеграційних процесах поступово розвиваються. Однак пан'європейський рух на сьогодні вже може пишатися досягненням вказаних нижче цілей:

- максимально швидкий розвиток у політичний та економічний союз на основі дотримання прав субсидіарності;

- спільна європейська закордонна політика, політика безпеки, економічна, валютна, соціальна політика, політика захисту навколишнього середовища;

- введення єку як спільної європейської валюти незалежного Європейського центрального банку;

- збільшення компетенцій Європарламенту та створення демократичного європейського уряду, підзвітного Європарламенту;

- повна відміна прикордонного контролю всередині європейського співтовариства та складення графіку завершення формування внутрішнього ринку;

- введення Європейської хартії з захисту прав етнічних груп;

- прийняття тих народів Центральної та Східної Європи, які зажають приєднатися до Ради Європи, розширення Європейського Союзу максимально можливими темпами;

- розвиток оборонних здатностей європейського співтовариства як європейської колони НАТО;

- введення спільної європейської програми з технологічних досліджень та розвитку;

- створення Європейського регіонального комітету;

- уніфікація європейської освіти та дипломів, європейського навчання в школах;

- конструктивна підтримка Центральної та Східної Європи протягом усього необхідного часу [8].

Таким чином, пан'європейський рух не залишився осторонь глобальних, переломних подій, що віжбувалися на той час у світі та на європейському континенті зокрема. Більше того, завдяки активізації власної діяльності та своєчасним заходам, пан'європеїзм значно зміцнив власні позиції на континенті.

Пан'європейський рух ніколи не полишав сумнівів, що об'єднання держав Західної Європи – це тільки вихідний пункт для всеєвропейського єднання. За переконанням Пан'європи,

це зумовило крах комуністичної системи та визволення народів Середньої та Східної Європи. Паневропейський рух був переконаний в реалізації цієї мети. Отто фон Габсбург так писав в 1984 році: «Криза існування СРСР є неминучою. Тому що Радянський Союз нездатен побудувати здорову економіку не тільки через свої політичні структури. Це – остання колоніальна імперія на Землі в час світовою деколонізації». Далі слідує аналіз становища в СРСР та висновок: «Таким чином, можна цілком реалістично припустити, що велика криза СРСР не заставить довго себе чекати. Ми повинні готуватись до цього, тому що на таких етапах цілком допустимими є непередбачувані дії.»

Проте Паневропейський рух не обмежився тим, щоб вірити в падіння комуністичних диктатур в Європі та Росії і тільки чекати на це, а активно намагався зав'язати контакти з усіма прагненнями до свободи, які існували по той бік «Залізної завіси». Прикладом активної діяльності в цьому напрямку є численна допомога польському профспілковому руху за свободу «Солідарність», зв'язки з правозахисниками в ЧСР, паломництво Аугсбурзького Єпископа Йозефа Штімпфле до Радянського Союзу, яке значною мірою підтримали паневропейці, перші поїздки Отто фон Габсбурга через Угорщину в 1988 році. З початку 80-х років Паневропейська Унія, яка підтримувала постійні контакти з хорватськими, українськими, чеськими, польськими, словацькими, угорськими та румунськими колами у вигнанні, посилила зв'язки з підпіллям у тих державах, які знаходились під комуністичним впливом.

Історичним зламом був «Паневропейський Пікнік» у Сопроні (Ódenburg) на кордоні між Угорщиною та Австрією 19 серпня 1989 року. На це свято листівками були запрошені громадяни НДР, зібрані у таборах для втікачів навколо Будапешта. Тоді відбулася перша масова втеча німців з НДР на свободу. На цьому святі під покровительством Отто фон Габсбурга, якого на цьому заході представляла його дочка Вальбурга, та угорського міністра Імре Позсгая 661 людина втекла до Австрії. В інтерв'ю "Daily Mirror" голова Державної Ради НДР Еріх Хонекер пізніше сказав: «Габсбург роздав в якихось далеких краях Польщі листівки, якими запрошував усіх туристів з НДР на пікнік. Усіх, хто прийшов, пригощали, усім дарували подарунки та давали гроші та переконували відправитись на Захід». На сьогодні незаперечним є те, що цей пікнік розпочав хвилю втеч громадян НДР і, таким чином, істотно сприяв масовим демонстраціям в НДР, які вели до краху Єдиної Соціалістичної Партії Німеччини [25].

9 листопада 1989 року Паневропейській Унії вдалось заснувати свою першу організацію в «Східному блоці», в Угорщині. Заснування та діяльність в Богемії, Моравії та Словаччині [14; с. 55], Польщі, Румунії, Хорватії і т.д. відбулися в наступні місяці. Контакти з правознавцями, борцями за волю та новими групами в країнах Східного блоку, який поступово занепадав, не обмежувались контактами виключно керівництва Міжнародної Паневропейської Унії, а ґрунтувались на різних ініціативах регіональних та локальних груп Паневропи. Так виникла широка мережа контактів, над якою особливо активно працювали Паневропейський Рух Німеччини та Австрії. Отто фон Габсбург мав в цей час багато ефективних виступів у ЗМІ не тільки Угорщини, але і ЧС(С)Р, НДР та Польщі. В травні 1990 року президенту організації Паневропа-Австрія Карлу Габсбург-Лотрінген вдалось прорвати радянську блокаду в Литві, доставити гуманітарну допомогу та передати президенту держави прапор Паневропи.

7-9 грудня 1990 року відбулись міжнародні Загальні Збори Паневропейської Унії в Празі, в яких взяли участь 400 учасників-представників 26 європейських народів і народних груп. Австрійський письменник і вчений Ерік фон Кюнельт-Леддін при цьому виголосив промову «До народів в серці Європи», яку він сказав чеською, словацькою, польською, угорською,

хорватською, словенською та німецькою. 1991 рік був позначений розвитком середньоєвропейських організацій Панєвропи, а також агітацією проти радянського панування в країнах Прибалтики та на Україні.

Пан'європейська Унія політично та через пропаганду виступала за свободу та незалежність Хорватії та Словенії та організувала гуманітарну допомогу для регіонів, які постраждали від війни. Отто фон Габсбург відстоював своєю промовою в словенському парламенті 18 січня 1991 року незалежність Словенії та застерігав від кровопролиття. Того самого місяця він, схожим чином висловився в листі до Франьо Туджмана, президента тоді ще не незалежної Хорватії. «Панєвропейське коло Альпи-Адріатика», яке засідало 19-21.04.1991 під головуванням Карла Габсбурга-Лотрінгена за участю словенських та хорватських делегатів в словенському місті Портороз та хорватському Поресі підписало резолюцію, в якій йшлося: «Ми підтримуємо словенців та хорватів на їх шляху до незалежності».

Падіння так званого Східного Блоку, закріплене Варшавським пактом та Радою Економічної Взаємодопомоги, та розвал Радянського Союзу в 1991 році змінили світову політичну ситуацію та розвиток Європейської спільноти. Разом зі звільненням країн Середньої та Східної Європи об'єднання цілої Європи, до якого завжди закликав Панєвропейський рух, з утопії перетворилось на реальну можливість. Панєвропейська Унія, як через свою діяльність в Європейському Парламенті, так через свою постійну основну та громадську діяльність, наполягала на швидкому розвитку стратегії розширення ЄС.

Значною мірою зумовлені Маастріхським Договором, в європейських інституціях та в країнах-членах ЄС виникали дискусії про те, треба віддавати пріоритет поглибленню чи розширенню ЄС. Панєвропейський Рух при цьому наполягав на формулі «Розширення та поглиблення», не роблячи залежним прийняття нових держав до складу ЄС від майбутньої реформи [4; с. 7]. Рада Європи користувалась цим положенням, коли в 1993 році на зустрічі керівників держав та урядів в Копенгагені визначались критерії прийняття нових країн та при скликанні урядової конференції з питань розширення ЄС в 1996/1997, метою якої було, зробити більш дієвими установи ЄС та більш прозорими процеси.

З підписанням в 1992 році Маастріхської угоди у багатьох країнах ЄС виникла дискусія про те, чи не отримує Європейська Спільнота надто багато компетенції і чи не може вона стати надто сильною проти національних держав. Панєвропейська Унія, яка постійно виступала за федеральну розбудову об'єднаної Європи та за збереження принципу субсидіарності, наполягала на тому, щоб принцип субсидіарності вперше був закріплений згідно європейського права у Маастріху [14; с. 53].

ЄС презентував для громадськості враження, що у багатьох сферах став надто сильним, проте в той же час у війні Сербії проти Хорватії та Боснії та Герцеговини ЄС виявився нездатним до дії, без єдиної позиції на зовнішньополітичному рівні та слабким. Панєвропейський Рух вже давно критикував нерівномірний розвиток економічної та політичної інтеграції. Через це передусім в дискусії про Європейську Конституцію Панєвропа вимагала на всіх заходах і у всіх публікаціях справжньої європейської, спільної зовнішньої політики Європейського Союзу та посилення європейських інституцій, а саме Європейського Парламенту та Єврокомісії на противагу Раді як представницькому органу країн-членів ЄС. На думку Панєвропейської Унії Рада і Парламент повинні утворювати верхню та нижню палату,

інакше можна сформулювати палату держав та палату народів, європейського законодавства, а комісія повинна бути розбудована до справжнього виконавчого органу.

Сьогоднішні політичні цілі Паневропейської Унії на даний час – це швидке та масштабне розширення Європейського Союзу на Схід, при чому Паневропа керується принципом, що кожна європейська держава має основоположне право на членство в ЄС. У численних резолюціях та основних документах йдеться не тільки про держави Південної Європи (які через так звані Тесалонські основні документи володіють однозначною згодою на майбутнє членство). Паневропейська Унія чітко вимагає відкриття перспективи на членство в ЄС і для України. І навпаки Росія та Туреччина визначені тільки, як важливі сусіди, а не як майбутні члени.

Все активніше Паневропейська Унія поряд з європейським єднанням у своїх висловлюваннях наголошує на незалежній паневропейській позиції. Позиція, обрана Коденгофом-Калергі, - геополітичне визначення мети. Політично цілісна Європа – з вільним внутрішнім ринком та спільною валютою – у зовнішньополітичному та у сенсі безпеки повинна бути в стані представляти свої позиції на світовій арені.

В той же час Паневропейська Унія працює з метою духовного натхнення Європи, визнаючи при цьому «нову євангелізацію Європи», проголошену Папою Іоанном Павлом II. Наголошення на цій світоглядній основі стало все активнішим останнім часом. Якщо в час де Голля йшлося про те, чи виникне об'єднана Європа, чи ні, пізніше вже постало питання, якої форми повинна набрати ця об'єднана Європа. Питання в тому, на якій духовній та традиційній основі повинна ґрунтуватись завтрашня європейська державність. При з'ясуванні цього питання Паневропейська унія чітко наголошує на християнстві, не лише в сенсі спадку та традиції, а у значенні сили, яка формує суспільство [3].

Протягом десятиліть Пан-Європейський Союз активно сприяв поширенню та утвердженню ідей Єдиної Європи, толерантності, успіху, внутрішньоєвропейського співробітництва, який можливий за прагматичної співпраці європейських народів. Сьогодні у численних країнах діють національні організації Пан-Європейського руху, що поділяють спільні ідеї та цінності. Всі вони об'єднані у міжнародну структуру. Доречі, до 2004 року її очільником був сам спадкоємець престолу австро-угорської імперії – відомий європейський політик Отто фон Габсбург. Оскільки в Україні ідеї об'єднаної Європи досягли значного поширення, виникла потреба об'єднати прихильників проєвропейського розвитку у національній

Всеукраїнській організації "Пан-Європа". На разі почалася робота з її організаційного оформлення. Згодом планується долучення Пан-Європи-Україна і до загальноєвропейського руху – Пан-Європейського Союзу. Наприклад, з метою активізації співпраці пан'європейського руху з Україною та організаційного сприяння оформленню українського осередку Пан'європейського союзу в Україні 23-25 червня 2008 року перебував прес-секретар цієї організації Райнхард Кльочек.

Зокрема, він проводив зустріч з громадськими організаціями, що займаються міжнародним співробітництвом та євроінтеграційними проєктами.

Австрійська сторона запросила представниками українського громадського сектору долучитися до ініціативної групи із заснування українського осередку Пан-Європейського

Союзу та запропонувала долучитися до цього шляхетного процесу через організацію заходів з популяризації пан-європейських ідей серед широкого українського загалу.

Наразі, відбувається активний процес започаткування осередку "Пан-Європи" в Україні. Нині жодна з європейських країн не є настільки сильною, щоб виступити головною дійовою особою, тому компенсувати свою слабкість європейські країни намагаються шляхом створення об'єднаної Європи. Головні інституції, що займаються процесом змін, — це Європейський союз (ЄС) і Північноатлантичний союз (НАТО). Засноване Римським договором 1957 року Європейське Співтовариство спочатку поставило собі за мету створення спільного ринку, а 7 лютого 1992 року відповідно до положень Маастрихтського договору було перейменовано у Європейський Союз.

Програмним документом, який започаткував відносини ЄС та України, є Угода про партнерство і співробітництво, підписана в Люксембурзі 14 червня 1994 року (до слова, на десять днів раніше, ніж аналогічна умова з Російською Федерацією). Згодом "Україна витратила чотири роки на ратифікацію цієї угоди з 15 країнами ЄС — і документ набув чинності лише 1 березня 1998 р." [20, с.11].

Проаналізуємо деякі приклади: серед держав соціалістичного табору Польща підписала Угоду про партнерство та співпрацю з ЄС 1989 року, Естонія — 1992 року. Відтак Угоду про асоційоване членство в Європейському Союзі Польща підписала 1991 року, Естонія 1995 року, а Україна ще досі в європошуку. Нині Польща та Естонія уже рік як стали повноцінними членами ЄС, а Україна ще не пододала жодного етапу до вступу у Євросоюз.

Прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу вперше було проголошено на засіданні Ради Європи в січні 1996 р. У червні 1998 р. була затверджена Стратегія інтеграції України до ЄС, що складається зі 140 розділів і визначає основні пріоритетні напрямки діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р., упродовж якого мають бути виконані передумови для вступу України в Євросоюз. Як зазначено у Спільній стратегії Європейського Союзу щодо України, "оптимальним варіантом для нашої держави є входження в європейський економічний простір, включення в європейський політичний простір та отримання "парасольки" безпеки" [9, с.15-26].

Незважаючи на декларативні заяви колишньої влади, що "вступ до Європейського Союзу — стратегічна мета нашої країни" та "що Україна у зовнішній політиці орієнтуватиметься на Європу" [6, с. 162] на Гельсінкському саміті 11 грудня 1999 р., коли визначалося друге коло країн, запрошених розпочати переговори про вступ до ЄС (серед них була навіть ісламська Туреччина), Україна не була представлена. Політологи вважають, що причиною політичного програшу України в процесі євроінтеграції за останнє десятиліття стала теза "багатовекторності" України, за якою стояла невизначеність української зовнішньої політики, відсутність у ній конкретної стратегії.

Європа незмінно присутня і в текстах українських інтелектуалів — мистців, науковців, публіцистів. Однак шлях до Європи українські політики уявляють по-різному. Скажімо, парламентська фракція з промовистою назвою "Європейський вибір" об'єднує депутатів із крайнього сходу України. А кілька років тому один з українських політиків запропонував іти у "Європу разом із Росією" [12]. Відтак "європейський шлях" допомаранчевої України мав лише риторично-декларований, не наповнений конкретною тактикою характер.

Не так давно деякі дослідники вважали, що Україна має дві альтернативи: "білорусизація" або "європеїзація". На щастя, Україна і українці вже зробили доленосний вибір. Помаранчевий

Майдан сказав “ні” “білорусизації”, “ні” новій формі русифікаційного пресингу: поступовому продажу стратегічно важливих українських підприємств російським бізнес-структурам, заповненості українського інформаційного простору російськомовними і проросійськими ЗМІ, що дозволило б перетворити інформацію (насамперед газетну і журнальну) один з основних механізмів побудови “відкритого суспільства” на ефективний механізм маніпулювання суспільною свідомістю.

Майдан Незалежності сказав “так” “європеїзації” України. І зробив свій вибір. Тепер свій вибір повинна зробити Європа. Адже “інтеграція (чи, радше, реінтеграція) України в європейську спільноту можлива лише за умови визнання за Україною європейської культурної ідентичності та позитивної відповіді на перший складник двочлена “свій-чужий” [8, с.337].

Наразі групу підтримки євроінтеграційних планів України уособлюють кілька східноєвропейських країн, насамперед Польща. У березні 2005 року на запитання прем’єр-міністра України Юлії Тимошенко “де лежить ключ від Європейського Союзу” міністри закордонних справ Польщі та Німеччини В.Ротфелд та Й.Фішер відповіли традиційно – “у ваших руках”. З одного боку, як справедливо зазначає А.Гетьманчук: “говорити про якесь реальне просування в діалозі між Києвом і Брюсселем можна буде тоді, коли команда Ющенка трансформує політичне чудо в економічне” [10]. Таким конкретним проектом може бути, наприклад, нафтопровід Одеса-Броди. А з другого — “нині єврочиновників непокоїть євроінтеграційна риторика українського керівництва... декларації України стосовно вступу в ЄС, і тим більше постійне озвучування конкретних дат, можуть наполохати середньостатистичного європейця і нашкодити прийняттю основного закону “Великої Європи”. Тому було б непогано для України мовчки сконцентруватися на виконанні Плану дій”, — категорично підсумовує журналістка “Дзеркала тижня”.

Хронологія взаємин Україна-Європейський Союз нараховує три етапи: перший — 1991-1994 рр. — період ініціативно-динамічних зовнішньополітичних зусиль; другий — 1994-1998 рр. — інерційний; третій — 1999-2004 рр. — “смутий час” [6]. Справедливо констатує Т.Бик, що в останні роки правління Кучми “політична ситуація в Україні не виглядала спрямованою на виконання задекларованих заяв і введення євростандартів. Цілком логічним і зрозумілим було небажання ЄС посилювати відносини з державою, де владну вертикаль пронизує корупція, де економіка країни працювала на окремі клани, а свободу слова всіляко придушували” [2].

Вражаючою, але слушною є думка директора Інституту європейської інтеграції Львівського національного університету імені Івана Франка Богдана Гудя: “У тому, що до подій помаранчевої революції нашу державу фактично ігнорували країни ЄС, — провина не лише внутрішньої та зовнішньої політики України, невиконання нею копенгагенських критеріїв. Зворотна сторона медалі — це політика... провідних держав ЄС щодо України, зокрема Франції та Німеччини” [4]. Кілька років тому експерти німецького та французького МЗС дійшли висновку, що Україна ніколи не буде прийнятою до ЄС, оскільки це doprowadило до ізоляції... Росії. Саме проросійськість західної політики є основною причиною того, що Європа незацікавлена у прийнятті України в Євросоюз. А причина надто проста: 50 відсотків російського експорту нафти і газу призначені саме для Європейського Союзу, зокрема для країн ЄС це 15 відсотків споживаних ними енергоносіїв, а для Німеччини — понад 40 відсотків.

Новою ерою, новим етапом, уже четвертим, у європейській інтеграції України є План дій Україна-ЄС, підписаний 21 лютого 2005 р. у Брюсселі Президентом України Віктором

Ющенком. До слова, Ющенко-Президент своїм основним пріоритетом визначив вступ нашої держави до Євросоюзу. Відтак нова влада та новий уряд зрушили з місця давно задекларовану Україною євроінтеграцію.

Нещодавно, 22 квітня 2005 р. уряд затвердив важливий євродокумент — “Заходи щодо виконання у 2005 році Плану дій Україна-ЄС”. Втім шлях України до ЄС буде нелегким і довгим. Серед основних перепон, чи за словами представника Центру європейського права Г.Друзенка, “засадничих проблем української євроінтеграції є три” [14]. Перша — політично-законодавча, тобто відсутність в Україні головного закону про європейську інтеграцію. Рано чи пізно просування шляхом європейської інтеграції поставить Україну перед потребою конституційної реформи. Принаймні для того, щоб ратифікувати Римський статут, про що власне йдеться у зобов’язанні України у пункті 13 “Плану дій Україна-ЄС”. Друга — професійно-кадрова проблема. Наразі в українських вищих навчальних закладах євроінтеграторів ще не готують, тому актуальним є питання створення в уряді високофахової команди експертів-професіоналів. І третя — “брак європейського стилю (насамперед прилюдності, прозорості, професійності та відповідальності в діях євроінтеграторів)” [14].

Журналістка газети “Дзеркало тижня” А.Гетьманчук зауважує, що “у Києві усвідомлюють: готовність подання найближчим часом Україною заявки на членство в Європейській Союз може викликати неоднозначну реакцію” [9]. До слова, на початку травня 2005 р. єврокомісар із зовнішніх зв’язків і політики європейського сусідства Беніта Ферреро-Вальднер заявила, що Україні варто утриматися наразі від подання заявки на вступ до Євросоюзу, щоб уникнути відмови. Відтак рішучий крок Києва можливий у першій половині наступного року.

Нині, щоб стати повноправним членом у ЄС, постпомаранчева Україна повинна пройти кілька етапів, зокрема, вступити до Світової організації торгівлі, отримати статус країни з ринковою економікою, створити зону вільної торгівлі з Європейським Союзом, отримати асоційоване членство у Євросоюзі, і нарешті, стати повноправним членом ЄС.

Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною державної незалежності. Він викристалізовується з багатовікової історії нашого народу, його ментальності та етнічних коренів і стосується передусім європейської самоідентифікації українського народу. Отже, процес “європеїзації” України потрібно активно використовувати і поглиблювати (при цьому не вважати його панацеєю від усіх бід!). Вхідження в Європу, зокрема в Європейський Союз — це, перш за все, ефективна економічна співпраця з країнами континенту на паритетних умовах. Якщо ця співпраця буде успішною, політична вага України в Європі зросте [36].

Підсумовуючи, варто відзначити, що найбільшого розвитку ідея об’єднаної Європи набуває у ХХ столітті, а саме у період між двома світовими війнами. Цьому сприяли такі причини:

- Європа найбільше постраждала від світової війни, розв’язаної європейськими ж країнами внаслідок боротьби за світову гегемонію. Біло очевидно, що досягнути лідируючих позицій у світі можна лише об’єднаною Європою;

- змінюється світовий баланс сил: на перший план у світі виходить США, скориставшись ситуацією. Дієво протистояти світовому домінуванню США можна лише згуртувавши власні сили на континенті.

- відбуваються значні зміни у самій Європі: розпадаються найбільші імперії, а також з'являється загроза соціалістичних революцій у європейських державах на зразок Жовтневої в Росії.

Утворення в цей період потужного руху було зумовлено а) розумінням того, що роздроблена Європа надзвичайно слабка перед зовнішніми (та й внутрішніми) небезпеками, що було підкріплено важкими наслідками Першої світової війни для Європи; б) зростанням міжнародних позицій США як протипаги європейському домінуванню у світі; в) загрозою поширення економічної кризи, а також піднесенням комуністичного руху в Європі.

Все це сприяє усвідомленню того, що лише об'єднана Європа може бути потужним міжнародним гравцем, ефективно протистояти зовнішнім та внутрішнім небезпекам і мати стабільну політико-економічну ситуацію.

Основні ідеї пан'європейського руху:

1. Подолання протистояння між Німеччиною та Францією як джерела багатьох проблем у Європі. На думку Куденхове-Калергі настав час для примирення одвічних держав-суперниць і подолання „найбільшої перешкоди на шляху до утворення Сполучених Штатів Європи” [13]. Взагалі, саме Німецько-французьке примирення та інтеграція мало б стати об'єднаним ядром у Європі, тому питання про посилення тісної співпраці між двома державами є одним з ключових у ідеях пан'європеїзму Куденхове-Калергі.

2. Взаємне визнання та гарантування кордонів. Сильна та об'єднана Європа зможе ефективно протистояти зовнішнім ворогам, головним з яких на той час вважався Радянський Союз.

3. Створення пан'європейського митного союзу та єдиного економічного простору.

4. Створення „Сполучених Штатів Європи” – федеративного утворення за прикладом США. В якості федерального парламенту могли виступити „палата народів” і „палата держав” [10].

Проте, незважаючи на широке розповсюдження пан'європейських ідей та їхнє документальне оформлення у вигляді положень Пан'європейського союзу і проекту Бріана, ці ідеї не знайшли необхідної підтримки на рівні народних мас та, перш за все, на рівні керівництва європейських держав.

Фактично Європа ще не була готовою до початку інтеграційних процесів: континент ще не відійшов від економічної кризи, не всі держави влаштувала версальська система міжнародного порядку, стрімко наростали націоналістичні ідеї та ідеали у європейських державах, ідеологічне протистояння між країнами, а також були значні побоювання втрати суверенітету. І перед Другою світовою війною пан'європейський рух зазнав значного удару, від якого зумів відійти лише після закінчення глобального збройного протистояння.

У період після Другої світової війни пан'європейські ідеї знаходять втілення не лише у вигляді меморандумів, проектів чи концепцій, а починається справді активне впровадження їх у життя: від створення Ради Європи у 1947 році та Європейської організації вугілля і сталі (1951 р.) до утворення Європейського економічного співтовариства, спільного ринку та потужного підґрунтя до політичного єднання. Пан'європейські мрії про європейську федерацію починають набувати окресленого характеру та практичного втілення.

У період „холодної війни” пан’європеїзм пов’язується з двома іменами: його засновником Річардом Куденхове-Калергі та наступником Калергі Отто фон Габсбургом. В цей час пан’європейський рух має такі основні ідеї:

- продовження лінії Сполучених Штатів Європи;
- антикомунізм;
- прагматизм у своїй діяльності;
- поступове утворення „єдиної Європи”, починаючи від економічного співтовариства, і закінчуючи політико-соціальною інтеграцією;
- вироблення ефективної правової основи для взаємної інтеграції європейських країн;
- нарешті почалось практичне втілення ідей пан’європеїзму в життя.

З розпадом світового соціалістичного табору нового подиху набув і пан’європейський рух. Починають засновуватись пан’європейські організації у Центральній та Східній Європі, активний розвиток співпраці з пострадянськими державами (в т. ч. Україною та Росією), включення держав колишнього соцтабору до кола інтересів „об’єднаної Європи” та прагнення їх інтеграції до європейських структур.

Взагалі, пан’європейський рух від дня створення і до сьогодні досяг дуже вагомих результатів. А найголовніше те, що основна мета пан’європеїстів – європейська інтеграція – є одним з найуспішніших на сьогодні геополітичних проєктів, а Європейський Союз – потужним та амбіційним міжнародним актором. І саме пан’європеїсти можуть пишатися такими досягненнями в процесі формування ЄС, як:

- спільна європейська політика у різних галузях (політика безпеки, охорони довкілля, зовнішня, валютна, соціальна політика тощо)
- Введення в дію загальною європейської валюти.
- повна ліквідація митного режиму в ЄС та утворення спільного ринку.
- розширення Європейського Союзу на Схід.
- уніфікація європейських дипломів.

Джерела та література

1. Аболин О. Ю. Всемирный и европейский федерализм: вероятные перспективы / О.Ю. Аболин // Полис. – 1994. – №5. – С. 143.
2. Авраменко С. Различные оценки «объединенной Европы» / С.Авраменко // Международная жизнь. – 1995. – №11-12. – С. 112 – 116.
3. Акульшина А.В. Германский фактор в европейском строительстве (1948-1951) / А.В.Акульшина // Германия и Россия: События, образы, люди. Сборник российско-германских исследований. – Воронеж, 1998. – Вып. 3. – С. 62-65.
4. Алексей Чесноков. Евросоюз неотвратим / Алексей Чесноков // <http://pravaya.ru/look/3500>. - 03.06.2005
5. Байер Стефан. Історія пан’європейського руху / Стефан Байер // <http://paneurope.org.ua/content/view/13/33/#sdfootnote20anc>
6. Будзінський Т. Закономірності європейської інтеграції: від економіки до політики / Т. Будзінський // Економіст. – 1999. – № 2.
7. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки: 1945 – 2002 роки / В.П.Газін, С.А.Копилов. – К., 2004.

8. Гайдуков Л. Ф. Міжнародні відносини та зовнішня політика 1980—2000 / Л.Ф.Гайдуков. — К.: Либідь, 2001. — 621 с.
9. Друзенко Г. Лікарю, зціли самого себе, або про якість євроінтеграційної політики у виконанні нової влади / Г.Друзенко // Дзеркало тижня. — 2005. — 14 травня.
10. Европа: вчера, сегодня, завтра / Институт Европы РАН./ Под ред. Н.П. Шмелева. — М.: Экономика, 2002. — 832 с.
11. Европа: новое начало: Декларация Шумана./ЕС: Прошлое. Настоящее. Будущее./ под ред. Ю.А. Борко — М., 1994. С. 16.
12. Европейский манифест // Европейский альманах: История. Традиции. Культура. — М.: Наука, 1991. С. 111-119.
13. Етапи становлення Європейського співтовариства. Відділ взаємодії зі ЗМІ та громадськістю ДПА в Луганській області // <http://dra.lg.ua/program/210205.htm>
14. Европейский Союз. Консолидированные договоры. — К., 1999.
15. Журкин В. В. Евросоюз в XXI веке: европейская политика безопасности и обороны / В.В.Журкин. — М., 2005.
16. Иноземцев В., Кузнецова Е. Возвращение Европы. В поисках идентичности: европейская социокультурная парадигма / В.Иноземцев, Е.Кузнецова // Международная экономика и международные отношения. — 2002. — №6. — С. 15-24.
17. Иноземцев В., Кузнецова Е. Возвращение Европы. Объединенная Европа на пути к лидерству в мировой политике / В.Иноземцев, Е.Кузнецова // Международная экономика и международные отношения. — 2002. — №4. — С. 3-14.
18. Калашникова Н.В. Образование Совета Европы как один из этапов европейской интеграции / Н.В.Калашникова // Historia — magistra vitae. (Межвузовский сборник к 60-летию Аникеева А.А.). — Ставрополь, 2002. — с. 209.
19. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В.Копійка, Т.Шинкаренко. — К., 2002. — 448 с.
20. Кораблева А. Е. Европа и европейцы как историческая и культурная общность / А.Е.Кораблева. — М., 1997.
21. Коровкин В. Европейская интеграция и региональная политика / В.Коровкин // Мировая экономика и международные отношения. — 1994. — № 10. — С. 54-63.
22. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала / Л.Костенко. — К., 1999. — 31 с.
23. Пан-Европейское движение // <http://www.eu-online.info/publ/1-1-0-3>
24. Пантин В. И. Глобальная политическая история и современность / В.И.Пантин // Общественные науки и современность. — 2002. — № 5. — С. 165.
25. Панъевропеизм XX столетия // <http://lawlib.by.ru/zarub/02/08.htm>
26. Панъевропейский проект графа Куденхове-Калерги // Европейский альманах: история. Традиции.Культура. — М., 1991.
27. Петренко С. Європейський вимір вільної торгівлі / С.Петренко // Урядовий кур'єр. — 2000. — 26 лютого.
28. Світова та європейська інтеграція: Навчальний посібник / за загальною редакцією Я. Малика. — Львів, 2005. — 402 с.
29. Стемпловски Рышард. Об интеграции демократических европейских государств XX-XXI в. первые правительственные проекты и теоретические концепции / Рышард Стемпловски // Журнал польского института международных дел. — т. 8. - № 2 (27). — 2008.
30. Страда В. Глобализация и история / В.Страда // Новая и новейшая история. — 2002. — №6. — С. 57-62.

31. Сушко О., Шуляр О. Європейське визнання з африканським присмаком / О.Сушко, О.Шуляр // Дзеркало тижня. – 2005 . – 26 березня.
32. Сыч А.И. Национальный аспект Версальской системы / А.И. Сыч // Вопросы истории. – 2004. – №1. – С. 126.
33. Фитлитов А.М. Советское руководство и европейская интеграция (40-е - начало 50-х годов). // Всероссийская виртуальная библиотека / А.М.Фитлитов http://www.portalus.ru/modules/history/print.php?subaction=showfull&id=1096317185&archive=&start_from=&ucat=1&.
34. Фонтейн Паскаль. Европа в 10 пунктах / Паскаль Фонтейн. – К.: Альтернативи, 1999. – 92 с.
35. Хаусхофер Карл. О геополитике / Карл Хаусхофер. – М. „Мысль”, 2001.
36. Цурбаков Артур. Пан-Европейцы не дадут появиться новой Берлинской стене / Артур Цурбаков // <http://www.ucpb.org/?lang=rus&open=652>
37. Эмерсон М. Общеввропейская идея / М. Эмерсон // Европейский альманах: История. Традиции. Культура. – М., 1993. – С. 5-6.

УДК 327:32.019.5

Тихомирова Євгенія

РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження ролі паблік рилейшнз у процесах глобального поступу обумовлена потребами теорії і практики включення національних держав у трансформаційні процеси культурно-політичного та ідеологічного розвитку на міжнародному та внутрішньополітичному рівнях існування. Вхідження держав в інтеграційний і глобалізаційний простір актуалізує проблеми гармонізації соціальних відносин, впровадження толерантності та встановлення двосторонньої комунікації між всіма учасниками глобалізаційного процесу, що неминуче йде на зміну принципам односторонніх асиметричних зв'язків і взаємодій.

Об'єктивна природа глобальних процесів не виключає необхідності цілеспрямованого впливу на них з боку всіх учасників. Глобалізація – “це рукотворний проект, а не стихійне лихо або природне явище. Це справа людських рук і людських інтересів. Перед нами лише один вибір – усі люди світу повинні впливати на цей процес, а не бути глиною – сировиною і дровами, що у цьому процесі згорять”. У глобальному суспільстві важливе місце належить такому її елементу, як громадська думка. Для того, щоб певна ідея заволоділа свідомістю якнайбільшої кількості громадян, вона, по-перше, повинна викристалізуватися, по-друге, дійти до громадськості, стати відомою їй, і, по-третє, отримати в неї підтримку. Розвиток політичної культури та практично-політичне відображення в суспільній практиці наслідків ідеологічного сприйняття й світорозуміння окремої людини дедалі більше впливає на епохальні зрушення.

Серед існуючих комунікативних технологій, здатних розв'язати зазначені проблеми, безперечно, вагому роль відіграють міжнародні паблік рилейшнз, спрямовані на створення сприятливого соціального середовища існування різноманітних соціальних суб'єктів, які функціонують як на національному, так і на глобальному рівнях. Соціальна роль паблік

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
NOTA BENE	
Киридон Алла, Троян Сергій ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ	4
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Гон Максим ЄВРЕЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ АВТОРИТАРНИХ/ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ: НЕКОНВЕНЦІЙНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	16
Долганов Петро ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В ІДЕОЛОГІЇ І ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	21
Борщевич Володимир ДЖЕРЕЛА ПРИБУТКІВ, ЗАМОЖНІСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	28
Жив'юк Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ УЛАСА САМЧУКА НА ТЕРИТОРІЇ РЕЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»	32
Киридон Євгенія ЖІНКИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС	49
Луценко Катерина ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ЯК ІМІДЖЕВА ТЕХНОЛОГІЯ У СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГУ (концептуальний аналіз на прикладі України)	57
Васюк Анатолій КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ	63
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Олексієвець Тарас ГЕНЕЗА ЧЕСЬКИХ ЛОКАЦІЙНИХ МІСТ: МІСТОБУДІВНИЙ І УРБАНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	68
Алієв Максим МІЖНАРОДНІ ТОРГОВО-ТРАНСПОРТНІ ШЛЯХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	72
Шеретюк Валерій ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ДИСКУРС ДИСИДЕНТСЬКОГО ПИТАННЯ	77
Северова Ольга ДЕКАБРИСТИ І ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	82

Венгер Наталія МЕНОНІТСЬКА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: (НА ПРИКЛАДІ ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДР. ПОЛ. ХІХ СТ. – 1914 Р.)	85
Бондарчук Тетяна СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДУМКА АНГЛІЇ ВІДНОСНО ПОЛІТИКИ КРАЇНИ В ІНДІЙСЬКИХ ВОЛОДІННЯХ	92
Кузьма Тетяна ДЕРЖАВА МАКСИМІЛІАНА В МЕКСИЦІ: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	96
Косяк Світлана НІМЕЦЬКИЙ КОЛОНІАЛЬНО-ТОВАРИСЬКИЙ РУХ У 1842 – 1882 рр.	101
Троян Павло КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В НІМЕЧЧИНІ ДО ПРОБЛЕМ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	105
Валюх Людмила НІМЕЦЬКА КОЛОНІАЛЬНА ЕКСПАНСІЯ В АФРИЦІ У ВИСВІТЛЕННІ БРИТАНСЬКОЇ ПРЕСИ	111
Плюта Наталія ФРАНЦУЗЬКИЙ КОЛОНІАЛІЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ	116
Долід Вячеслав ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АНГЛІЇ В СЕРЕДИНІ 90-Х РОКІВ ХІХ СТ.	126
Блох Юлія ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	132
Сталоверова Ганна ЕВОЛЮЦІЯ БРИТАНСЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ (1914-1921 рр.): КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	137
Алексієвець Леся ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛЬЩІ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС 1918–1926 РР.	142
Гакман Сергій ПРОБЛЕМА БЕССАРАБІЇ ТА БУКОВИНИ У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКО-РУМУНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН. 1917-1940 РР.	153
Давлетов Олександр «ГІТЛЕРЮГЕНД» І МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА НСДАП В 1933-1936 рр.	159
Невинна Галина НІМЕЦЬКО - ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933 – 1939 РР.: ВЕРИФІКАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ	165
Дорофєєв Денис ШВЕЙЦАРІЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД І В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ	170

Рощина Галина НЕОНАЦИЗМ У СУСПІЛЬНО -ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ	176
Лесняк Віталій РОЗПОДІЛ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДИСКУРС ФРАНКІСТСЬКОГО І ПОСТФРАНКІСТСЬКОГО РЕЖИМІВ	182
Христюк Тетяна ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ В РОСІЇ (КІНЕЦЬ 1980-Х – 2000 РР.): КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	188
Наумов Андрій ПЕРША ПРЕЗИДЕНТУРА ВОЛОДИМИРА ПУТІНА: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	195
Троян Віктор СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ	201
Тихомирова Євгенія РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	212
Дукмас Олена ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ У ВИМІРІ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	220
Хаврук Ігор ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЇ ІНСТИТУТІВ РЕФЕРЕНДУМУ ТА ПЛЕБІСЦИТУ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	230
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ	
Троян Сергій ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	237
Киридон Алла СОЦІОІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1917 – 1930-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	243
Постоловський Руслан ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	269
Герасимчук Таміла ГЛОБАЛЬНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ДИСКУРС	273
Шеретюк Оксана ПОЛІТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	279
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	291

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 18

Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Обкладинка – С.С.Троян

Підписано до друку 30. 11. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2010. – Випуск 18. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.